

QUÆSTIO XVIII.

DE QUALITATE.

ARTICULUS I.

Explicatur ratio formalis qualitatis et ejus definitio.

Qualitatem definit Aristoteles, in c. viii: « Quod qualitas est, qua dicimur quales. » Quam definitionem aliqui simpliciter reprehendunt. Tum quia videtur nugatoria, sicut si albedo diceretur id quo dicimur albi, hoc enim est quod explicandum proponitur. Tum quia videtur circularis, quia sicut definitur qualitas per hoc quod simus quales, etiam quale definitur e converso, quod est id quod habet qualitatem, quod est circulum committere. Tum denique quia definitio non est notior definito; æque enim ignota sunt qualitas in abstracto et quale in concreto.

Nihilominus rejicienda non est definitio hæc, utpote ab Aristotele tradita, et ab universa ejus schola recepta. Et in primis, cum suprema genera careant genere et differentia, ista non est definitio, sed descriptio, et traditur per effectus notiores. Possumus autem duplici modo considerare effectus qualitatis. Uno modo ex parte status, quatenus sumitur in abstracto, vel in concreto, quia status concretionis nobis est notior et sensibilior, et hoc modo explicat hanc definitionem D. Thomas, Opusc. xlviii, tract. de qualitate. Qui tamen modus definiendi non ita congrue aliis definitionibus aptaretur, in quibus non definiuntur suprema genera.

Secundo modo potest considerari effectus qualitatis ratione ipsius for-

mæ; inter omnia enim accidentia proprium est qualitatis reddere subjectum formatum et qualificatum, ut ex Philosopho notat D. Thomas, v Met., lect. xvi, eo quod qualitas inter omnia accidentia proprie nobilitat et qualificat subjectum. Quantitas enim quantificat, et potius materializat subjectum, extendendo et ordinando partes ejus materiales. Reliqua prædicamenta vel ordinant subjectum ad aliud, ut relatio, vel ab aliquo extrinseco ordinante dependent, ut sex ultima prædicamenta, ut dicemus quæst. sequenti; sola qualitas in ordine ad subjectum nobilitandum, vel qualificandum datur, vel ad contrarium nobilitationis et qualificationis. Qualificare autem aliquid dicitur per id quod est actuale, et per modum formæ determinans; ideo enim differentia essentialis dicitur prædicari in quale quia contrahit et determinat genus, quod est potentiale, et determinando illud format et qualificat: quod ergo differentia essentialis facit essentialiter, id facit accidentaliter qualitas, scilicet formare et qualificare id quod potentiale et informe est, idque primo et per se. Nam licet alia accidentia etiam perficiant et actuent subjectum, non tamen id habent primo et per se, sed vel quantificant materiam, vel ad extrinsecum ordinant, aut ab extrinseco in sua denominatione dependent: recte ergo dicitur qualitas, qua dicimur quales, id est formati, et qualificati, et nobilitati.

Ad primum in oppositum resp.: Non esse nugatoriam hanc definitionem, nec tradere idem per idem, vel quia explicat statum concretionis ut notiosem, vel quia explicat specialem effectum hujus accidentis, quod est qualificare et nobilitare, et sic per illam dicimur quales.

Ad secundum respond.: Non committi circulum in istis definitioni-

bus, quia definitiones non sunt, sed descriptiones. Et similiter abstractum et concretum in diverso genere cause se habent unum explicando formam, alterum connotando subjectum. Ac denique definitio qualitatis in abstracto non explicatur solum per concretionem, sed per effectum nobilitandi et reddendi qualificatum: quando vero definitur quale, solum definitur quoad statum concreti, per hoc quod est habere formam, unde nullus circulus committitur.

Ad ultimum dicitur: Quod definitio non traditur per æque ignotum, quia traditur per effectus qualificandi et per statum concretionis in subjecto, quæ nobis notiora sunt quam ipsa forma qualificans, vel status abstractionis ejus; minus autem sequitur poni definitum in definitione, quia qualitas in abstracto definitur per effectus, non per ipsammet qualitatem.

Ex quibus colliges melius D. Thomam inter diversas sententias rationem qualitatis expressisse, i p., q. xxviii, art. ii: « Quod qualitas dicitur dispositio substantiæ. » Et iterum i-ii, quæst. xlix, art. ii: « Quod qualitas importat modum quemdam substantiæ, modus autem est quem mensura præfigit. » Unde importat quamdam determinationem secundum aliquam mensuram. Quare ratio propria qualitatis in tantum dicitur consistere in modo, seu determinatione, in quantum modus sumitur pro eo quod est formatio, et recta rei dispositio; dispositio autem non sumitur hic pro prima specie qualitatis, sed generaliter prout dicitur v Metaph., lect. xx, apud D. Thomam, quod dispositio est ordo habentis partes. Unde colligitur quod ad quantitatem et qualitatem pertinet ordinare partes, sed non easdem, neque eodem modo. Nam quantitas ordinat partes materiales per modum

extensionis, ut una ponatur extra aliam primo in ordine ad se, deinde in ordine ad locum. Per qualitatem autem ordinantur partes, non materiales et per modum extensionis, sed virtuales, seu perfectionis secundum rationem debitæ vel indebitæ commensurationis, sive in ordine ad ipsam naturam, aut terminationem quantitatis ejus, sive in ordine ad actionem vel ad terminum actionis, ut deinceps circa singulas species explicabimus, sive etiam circa intensionem qualitatis, vel extensionem habituum. Itaque uno verbo quidquid debitæ commensurationis et proportionis est, sive in corporibus, sive spiritualibus, sive penes partes virtuales, sive formales, eam dispositionem qualitatem voca. Quantitas vero solum unit partes materiales extra partes, quod est extendere, non recte ac debitè disponere, nam et formatio ejus quoad terminationem, per figuram fit, quæ est qualitas. Hæc videtur probabilior explicatio in re tam occultata et varia sicut qualitas est.

ARTICULUS II.

Explicatur divisio qualitatis in quatuor species.

Quatuor paria specierum posuit Aristoteles in divisione hujus prædicamenti. Primum est habitus et dispositio. Secundum, potentia et impotentia. Tertium, passio et passibilis qualitas. Quartum forma et figura.

Circa quæ difficultas est de bonitate et adæquatione hujus divisionis. Et communis sententia est hanc divisionem esse adæquatam; est tamen dissensio in colligendis istis speciebus, et ratione earum reddenda. Scotus super cap. de Qualit., q. 1, sic illas colligit: Qualitas secundum se est quædam dispositio

substantiæ. Vel ergo est interior, vel exterior. Si exterior, aut per se primo sensibilis, aut non. Si per se primo sensibilis, est in tertia specie, quæ dicitur passio aut passibilis qualitas. Si autem est dispositio interior, vel disponit tanquam principium innatum operandi, et sic est potentia vel impotentia, aut est principium operandi non innatum, sed ab extrinseco adveniens, et sic est prima species, habitus vel dispositio.

Alii recentiores sic colligunt: Qualitas ordinatur ad ornandum substantiam, vel ad agendum. Si ad agendum, vel advenit ut principium operationis, vel ut terminus. Si ut principium, vel est principium insitum et intrinsecum, vel ab extrinseco adveniens. Si est intrinsecum, est potentia, vel impotentia. Si ab extrinseco adveniens, est habitus, vel etiam si est terminus operationis, pertinet ad dispositionem, sicut termini cognitionis, qui sunt conceptus. Si autem ordinatur ad perficiendum vel ornandum substantiam, vel est ad conservandum et fovendum ipsam substantiam, et sic est tertia species, vel ad perficiendum terminum extensionis, et sic est quarta.

Istæ tamen collectiones in multis deficient. Primo, quia procedunt per rationes valde extrinsecas et in se satis incertas, ut quod qualitas inhaereat soli superficiæ, vel etiam intra, quod sit primo et per se sensibilis, quod omnis habitus vel dispositio dicatur qualitas operativa, vel etiam omnipotentia, nam potentia passiva operativa non est, gratia etiam, sanitas et pulchritudo, quæ sunt in prima specie, operativa non sunt. Nec etiam dispositio solum est terminus operationis immanentis, sicut conceptus, cum etiam dentur qualitates facile mobiles ex natura sua, quæ non sunt termini actus im-

manentis ut talis, sicut opinio, vel vitium, ægritudo transiens etc. Denique hoc quod est exornare substantiam generaliter loquendo non est cur non conveniat ipsi quantitati, quæ etiam extendendo exornat, quia ordinat. E contra vero exornare fovendo et conservando substantiam cur non conveniet primæ speciei quæ est dispositio, quæ, si bene disponit subjectum, fovet et conservat, præsertim cum sanitas, quæ maxime conservat animal, ponatur in prima specie a Philosopho, in vii Physic., tex. xvii; et a D. Thomas, I-II q. I, art. 1.

Aliter ergo colligit istas species D. Thomas, I-II, q. XLIX, art. II. Quia qualitas importat accidens, ejus proprium est imponere subjecto determinationem et modum accidentalem; omnis autem modus et determinatio potest accipi vel in ordine ad ipsam naturam, vel secundum actionem et passionem, quæ consequuntur principia naturæ, vel in ordine ad quantitatem. Modus secundum quantitatem pertinet ad quartam speciem, quæ est forma et figura; resultat enim figura ex terminatione quantitatis. Modus subjecti secundum actionem et passionem attenditur in secunda vel tertia specie qualitatis. Nam potentia per se ordinatur ad actionem vel passionem. Passio vero, vel passibilis qualitas ex aliqua passione vel motu resultat. Modus autem et determinatio conformiter ad naturam rei pertinet ad habitum et dispositionem, quia primo et per se ordinantur ad convenientiam vel disconvenientiam naturæ, et quia natura est terminus generationis et motus, motum autem consequitur facile vel difficile fieri, etiam istæ rationes considerantur in habitu et dispositione.

Contra hanc tamen collectionem objicies, quia juxta illam non repu-

gnabit eandem qualitatem poni in duplici specie; verbi gratia calor, ut causatus ex motu alterationis est passio, vel passibilis qualitas, et tamen secundum convenientiam ad naturam, sicut est in igne, erit prima species qualitatis. Item in discernenda secunda et tertia specie qualitatis confuse processit D. Thomas; nam dicit quod modus secundum actionem et passionem pertinet ad secundam et tertiam speciem qualitatis; quomodo vero pertineat ad unam et ad aliam, et distinguit secundam a tertia, non explicat. Nec sufficit assignare facile et difficile, transiens et diuturnum; hæc enim non sunt differentiæ per se et ex æquo secundæ et tertiæ speciei, nec distinguunt ipsas potentias et impotentias inter se. Item habitus et dispositio etiam se habent ut determinatio seu modus erga actionem, quia habitus operativi sunt principia eliciendi etiam se habent ut determinatio seu modus erga actionem, quia habitus operativi sunt principia eliciendi operationem; non ergo per convenientiam, ad subjectum omnis habitus explicandus est. Denique constituere tertiam speciem qualitatis per hoc quod sit terminus operationis seu motus, videtur conditio valde accidentalis qualitati, imo non sufficiens, quia si dicatur quod in tertia specie solum sunt qualitates terminantes motum alterationis, sequitur quod lux in aere producta, quæ sine alteratione fit, non sit in tertia specie qualitatis, quod communiter negatur. Si vero sunt in ea qualitates terminantes quemcumque motum, etiam instantaneum, sequitur quod actus immanentes et conceptus qui illis producuntur, et species intentionales, erunt in tertia specie qualitatis, cum tamen communiter ponantur in prima.

Ad 1, resp.: nullam qualitatem esse nisi in una tantum specie essentiali, licet quoad statum et modum accidentalem possit induere modum et statum alterius, non tamen es-

sentialiter. Hoc enim frequenter in his qualitatibus accidit, ut una induat modum alterius quantum ad statum et modum accidentalem; sicut dispositio potest ab extrinseco reddi difficile mobilis, non ex principiis intrinsecis, et habitus potest propter imperfectum statum esse facile mobilis, quia nondum est perfecte acquisitus. Et sic etiam calor per se primo habet esse terminus alterationis, sed per accidens et ab extrinseco habet modum convenientis, vel disconvenientis naturæ, quatenus est propria passio alicujus, non quia ad id ex formali ratione sua ordinatur, vel quia consurgit ex illo debitum temperamentum, ut sanitas quæ convenientiam dicit ad naturam. Potest etiam e converso dicere primo et per se convenientiam ad naturam, sed per accidens aut consecutive esse terminus actionis. Et sic non ponitur essentialiter in duplici specie, sed essentialiter in una, et modum vel statum habet alterius. Et sic est intelligendus S. Thomas, I-II, q. XLIX, artic. II, ad 1; et elicitur ex quæst. I, art. 1. ad 3, in fine. Quid sit autem in particulari in unaquaque qualitate primum et per se, quid accidentale et secundarium, judicandum est vel ex effectibus qualitatis, puta si videamus semper unam formalitatem inveniri in una qualitate, ut in calore esse terminum alterationis, aliam non semper, hæc secunda accidentalis status est. Vel ex principiis, a quibus causatur qualitas, si videlicet ex illis ordinatur ad actionem vel passionem, convenientiam vel disconvenientiam naturæ etc., tunc id erit illi essentialiter.

Ad secundum dicitur: Quod distinctio inter secundam et tertiam speciem non ponitur ibi a D. Thomas expressè, sed elicitur ex his quæ docet in v Metaph., lect. xv, quod ad tertiam speciem qualitatibus pertinent

passiones subjectorum mobilium, secundum quas corpora per alterationem mutantur. Igitur tertia species qualitatis est illa quæ convenit subjecto media alteratione, seu subjecto ut moto, sumendo alterationem late pro omni mutatione physica qualitatis. Potentia autem et impotentia, quæ est secunda species, convenit subjecto ut principium actionis vel passionis per se primo, non vero subjecto ut alterato; neque enim potentia supponunt alterationem ut subjecto convenientiam. Facile autem et difficile mobile non sumuntur in secunda specie, sicut in prima, sed prout explicant vim resistendi vel non resistendi, agendi vel cedendi activo; sic enim potentiam activam vel passivam constituunt, quia passiva facile cedit, activa difficile; diuturnum autem et cito transiens non ad secundam, sed ad tertiam speciem pertinent.

Ad tertium dicitur: Quod habitus et dispositio per se primo habent disponere naturam secundum convenientiam et disconvenientiam. Si autem natura activa sit, disponent ad actionem, non quia habitus sint primo et per se activi, sed quia natura quam disponunt activa est, et non disponitur convenienter nisi ad actionem, ut dicemus art. seq. ex D. Thoma, I-II, q. XLIX, art. III.

Ad ultimum dicitur in primis non esse extraneum a qualitate quod sit terminus alterationis; cum enim detur per se motus ad qualitatem, scilicet alterationis, ut dicitur in v Physic., oportet quod aliquæ qualitates per se sint qualitates subjecti ut moti et alterati. Deinde dicimus quod in hac tertia specie ponuntur qualitates, quæ per se primo terminant motum, seu sunt qualitates subjecti ut alterati, etiam alteratione instantanea, seu mutatione, qualis est illuminatio in aere. Nec tamen propterea actus immanentes, vel concep-

tus erunt in tertia specie, sicut lux, quia non habent immutare subjectum, seu esse termini alterationis, quæ solum proprie invenitur in corporalibus, sed habent aliam priorem et principalior considerationem, scilicet convenienter disponere naturam in quantum cognoscens est, et sic pertinent ad primam speciem qualitatis, et hæc ratio est in illis principalior, quia propria et per se, per accidens vero actus immanentes alterationem habent, ut in sensibus ex parte organorum.

Ex dictis constat hanc divisionem esse adequatam et sufficientem. Ad primam enim speciem præter habitus et dispositiones, quæ manifeste sunt tales, reducuntur omnes actus immanentes et conceptus, imo et species impressæ, quæ a D. Thoma, I-II, q. I, art. XVI, inter habitus videntur numerari; datur enim in illis ratio bonæ, vel malæ dispositionis potentie, secundum quod datur bene, vel male representare objectum. Pertinet etiam ad hanc speciem gratia, ut docet D. Thomas, I-II, q. CX, art. III, ad 3, et habitus supernaturales, quia dantur ad elevandum potentiam, et sic supponunt ipsam, licet in genere elevationis totam virtutem illi præbeant ad actum, qui non habet entitatem nisi elevationem.

Ad secundam speciem reducuntur omnes instrumentales virtutes, quia dantur ad simpliciter agendum, vel adjuvandum potentiam, non ad disponendam naturam bene vel male; ideoque S. Thomas, III p., q. LXIV, art. II, reducit characterem ad hanc speciem, quia non datur ad bene vel male agendum, sed ad valide et vere recipiendum, vel agendum sacramenta. Denique asperum et lenne, rarum et densum aliqui reducunt ad solam positionem diversam partium, quia asperum habet partes

inæqualiter dispositas, lenne autem æqualiter, rarum partes magis contractas, densum magis contractas et in minori loco, quod totum pertinet ad situm; quod quidem verum est secundum se; cæterum quia asperum aliquando conjungitur durities, et lenitati aliqua mollitudo, quæ ab Aristotele in hoc cap. numeratur inter qualitates, ideo ratione hujus adjuncti qualitates etiam solent nominari. An vero divisio ista essentialis sit?

Affirmative respondetur. Qualitas enim est genus supremum, et debet habere sub se species essentialiter distinctas, nec aliæ sunt assignabiles. Et certe inter aliquas qualitates intercedere specificam distinctionem, ut inter habitum et potentiam et figuram, dubium non est, imo inter aliquas ejusdem binarii, ut inter duos habitus, vel duas potentias. Solum posset quis dubitare quia aliquando videtur eadem qualitas pertinere ad duas species, ut calor ad tertiam, quia est terminus alterationis, et ad primam, quia est convenienter alicui nature. Sed jam supra diximus per se solum pertinere ad unam juxta formalitatem, quæ per se et semper alicui competit, vel juxta principia a quibus per se oritur, ut calori semper competit esse terminus alterationis, non semper disponere naturam. Et ideo si hoc secundum aliquando habet, accidentale sibi est, non essenziale, nec per se primo convenienter, ideoque nec speciem constituens.

ARTICULUS III.

Quomodo singule species explicande sint.

PRIMA SPECIES est habitus et dispositio. Solet autem multiplex acceptio habitus derivari, sed ad duo capita omnes acceptiones reducun-

tur; dicitur enim habitus, seu habere prædicamentaliter et postprædicamentaliter. Postprædicamentaliter est idem quod modus possessionis; et numerantur ab Aristotele octo modi, in ult. cap. Prædicamentaliter, uno modo significat ultimum prædicamentum, quod est vestitum esse, et habitum induere. Alio modo pro specie quadam qualitatis, secundum quam aliquis bene vel male se habet. Similiter dispositio potest generaliter sumi; et sic est ordo habentis partes, ut Philosophus dicit v Metaphysic., text. XXIV; et sic etiam inveniri potest in quantitate et in situ. Secundo, specialiter sumitur pro eo quod est bene vel male disponi; ex modo enim habendi partes contingere solet quod aliquid bene, vel male se habeat. Sed tamen est differentia inter habitum et dispositionem, quod habitus dicitur quando aliquid firmiter tenetur et possidetur, alioquin simpliciter illud non habemus; dispositio autem, cum ex genere suo sit tendentia ad formam ad quam disponit et ordinat, nondum firmiter et perfecte habet formam; et inde est quod habitus dicitur qualitas difficile mobilis, dispositio vero facile mobilis.

Duplex autem se offert difficultas in præsentia. Prima, circa rationem genericam, an ista prima species sit qualitas operativa. Secunda, circa rationes differentiales, utrum differant essentialiter habitus et dispositio.

Circa primum, plures censent habitum consistere in ratione principii operativi, sed superadditi, non innati, in quo distinguunt illum a secunda specie, quæ est innatum principium operandi. Nihilominus S. Thomas oppositum docet, XII, q. XLIX, art. II. Et generaliter ratio esse potest quia aliquæ qualitates hujus speciei non sunt operative

sicut sanitas et pulchritudo, quas Philosophus expresse ponit in prima specie, vii Physic., text. xvii, citatus a D. Thoma, I-II, quæst. I, art. I; et similiter gratia in supernaturalibus. Specialiter autem probatur quod etiam habitus, quando est operativus, primo et per se non est principium operandi, sed bene vel male disponendi naturam, quæ tamen, quia est potentia operativa, debet bene disponi in operando. Et ratio est quia, ut dicit Philosophus, loco citato, habitus tam animæ, quam corporis sunt dispositiones perfecti ad optimum: dicitur autem *perfecti*, quod est dispositum secundum naturam. Unde quia natura et forma sunt finis, cuius gratia aliquid fit, ideo in prima specie consideratur bonum et malum, quia bonum sumitur secundum rationem finis; et ita secundum habitum et dispositionem dicitur aliquid bene vel male haberi, id est convenienter ad formam et finem. Et hinc est quod habitus et dispositio possunt habere rationem operativi, eo quod finis nature est operatio vel operatum, aut quia natura, quam disponit habitus, est potentia activa, quæ convenienter ordinatur ad suam operationem; et sic habitus dicitur dari non ad agendum simpliciter, sed tali modo, scilicet convenienter vel inconvenienter, quia licet influat in substantiam actus, non tamen sicut principium primum operandi, quod est potentia, sed ut præsupponens potentiam, et illam convenienter disponens.

Circa secundum, Scotus, quæst. IX hujus prædicam., et alii multi existimant habitum et dispositionem solum accidentaliter differre; et favet huic sententiæ D. Thomas, quæst. vii, de Malo, art. II, ad 4. Fundamentum est quia eadem entitas numero, quando firmiter habetur in subjecto, dicitur habitus,

quando non firmiter, dispositio; sicut de scientia tradit Philosophus, in hoc cap. de qualitate, quod cum parum retinetur in subjecto non est habitus sed dispositio, cum vero diuturnior redditur est habitus.

Confirm.: Quia facile et difficile mobile a subjecto sunt differentia, quæ in aliis etiam generibus et differentis inveniuntur; sicut passio et passibilis qualitas, motus tardus vel velox, quæ dicuntur diu perseverare, vel cito transire: ergo non possunt esse differentia essentialia hujus primæ speciei, neque enim differentia essentialis extra suam essentiam inveniuntur.

Nihilominus oppositum sentit ipse D. Thomas, et communiter Thomistæ, I-II, question. XLIX, art. II, ad 3, ubi inquit: « Quod dispositio potest intelligi dividi contra habitum dupliciter, uno modo, sicut perfectum et imperfectum in eadem specie, ut scilicet dispositio dicatur retinens nomen commune, quando imperfecte inest, habitus autem quando perfecte, ut non de facili amittatur, et sic dispositio fit habitus, sicut puer fit vir. Alio modo possunt distinguui, sicut diversæ species unius generis subalternæ, ut dicantur dispositiones illæ qualitates primæ speciei quibus convenit secundum propriam rationem ut de facili amittantur, quia habent causas transmutabiles, ut ægritudo et sanitas. Habitus vero dicuntur illæ qualitates, quæ secundum suam rationem habent quod non de facili transmutantur, quia habent causas immobiles, sicut scientia et virtutes, et secundum hoc dispositio non fit habitus, et hoc videtur magis consonum intentioni Aristot. » Ita D. Thomas, qui idem docet in quæst. de Malo, supr. cit., licet etiam oppositam opinionem admittat, sed non resolute, ut hic.

Ex quo colligitur in quo consistat

esse facile vel difficile mobile ex natura rei, quod tam anxie auctores oppositi inquirunt et urgent: dicimus enim quod esse difficile mobile ex natura rei, est ex propriis et intrinsicis principiis habere causas sui non facile transmutabiles. Et Cajetanus, in cap. de qualitate hoc explicans, dixit quod aliquando qualitas ex specie sua requirit causas difficiles transmutationis, aliquando habet difficilem transmutationem ex aliqua conditione individuali, quia in hoc subjecto habetur dispositio aliqua, seu causa perseverandi, non vero ex natura qualitatis postulatur. Unde facile et difficile mobile non est idem quod multum vel parum durare, hoc enim per accidens est; potest enim aliquid, quod est dispositio, longo tempore durare, et habitus parvo, quia cum duratio sit continuatio in esse, et hoc dependeat a causis extrinsecis conservantibus, plerumque aliquid, quod de se non petit causas immobiles et perseverantes, invenit in aliquo subjecto causam et dispositionem conservantem diu; sicut lux in aere si luminosum diu perseveret, et actus videndi, si voluntas diu applicet ad videndum, et ægritudo ordinaria, si aliquis non utitur medicamento, sed cibo saluti contrario. Ergo non consistit ratio habitus in hoc quod difficile removeatur, sed quod difficile mobilis sit, nec quod dispositio facile mutetur, sed quod facile sit mobilis, ex ordine scilicet ad causas suas intrinsecas, non ex aliquo extrinseco per accidens faciente quod actu duret, vel non duret. Et sic videmus scientiam esse ab intrinseco habitum, quia procedit ex causis evidentibus, quæ sunt firmæ, et similiter virtutes, quia procedunt ex principiis practicis per synderesim notis et directis; opinio vero et vitium de se habent causas faciles transmutationis, in quantum illud

est contra rationem, hoc cum rationis formidine.

Scio aliquos alias querere rationes hujus distinctionis essentialis, ut quod illud sit facile mobile, quod dependet in fieri et conservari a suo agente, difficile vero mobile, quod in conservari non pendet. Alii ex eo quod habitus caret contrario, dispositio non. Sed hæc inania sunt; videmus enim multas dispositiones etiam in absentia agentis durare, et tamen specie ab habitu distinguui, ut ægritudo et vitium, et opinio, quæ durant in absentia agentis. E contra vero virtutes infusæ, ut gratia et charitas, pendunt a suo proprio agente in fieri et conservari, sicut lux a sole, ut S. Thomas docet, II-II, quæst. XXIV, art. XII, et tamen sunt habitus. Similiter aliqui habitus habent contrarium, ut scientia errorem, virtus vitium etc.

Sed objicies: Nam ex sententia D. Thomæ sequitur quod actus demonstrationis sit habitus, quia generatur ex principiis immobilibus, per se scilicet evidentibus et certis. Sequitur etiam nullum dari habitum opinionis et vitii; nec species impressæ erant habitus, contra D. Thomam, I-II, q. I, art. VI, quia omnia ista non habent causas immutabiles.

Respond.: Actum demonstrationis et quemcumque alium actum non habere causas immobiles, quia actualis operatio est in ipsa egressione consistens, non in aliqua re producta; operatio autem de se mutabilis est, quia est in via et in fieri, non factum esse, licet circa aliquod objectum immobile versetur. Habitus vero non se habet ut exercitium et operatio, sed ut forma producta, que immobiliter determinatam relinquit potentiam. Cæterum, quod attinet ad opinionem et vitium, dicimus probabilius videri quod non sunt habitus, quia ex natura sua

non habent firmam adhesionem, sed cum formidine, licet ex multiplicatione actuum possint acquirere firmitatem, quantum ad modum et statum accidentalem. Et ita aliquando D. Thomas docet ex actibus multiplicatis generari habitum opinativum, ut I-II, q. II, art. III; et LIII, art. I; sed loquitur de habitu secundum modum, non secundum essentiam; quia cum opinio non habeat principia immobilia ex vi suae speciei, licet ratione alicujus extrinsecæ causæ possit individualiter firmari in aliquo subjecto, ideo simpliciter non est habitus; et idem dicendum de vitio, quatenus moralitatem habet contrariam rationi, et sic non habet firma principia, licet ex parte boni sensibilis possit in sensualitate firmari, quod est secundum quid esse firmum. Unde aliud est quod opinio possit habere modum habitus, id est diurnitatem, et scientia non, aliud quod habeat naturam habitus, id est ex intrinseca natura et principiis habeat firmitatem.

Ad argumenta vero a principio, negatur eandem entitatem posse esse habitum et dispositionem ex natura sua et intrinsecis principiis, sed solum quoad statum. Et Philosophus communiter attulit exempla secundum firmitatem, vel facilitatem ex parte status, quia notior est, ut inde manuduceret ad occultiores, quæ est ex vi naturæ. Et sic D. Thomas, I-II, qu. I, art. 1, ad 2, dicit quod Philosophus non appellavit sanitatem habitum, sed ut habitum, ut in græco habetur; et eodem modo scientias non perfecte habitus non vocavit habitus quoad statum, licet non neget esse habitus quoad naturam, ut etiam solvit Cajetanus, super hoc cap. de qualitate.

Ad confirm. resp.: Quod facile et difficile mobile per se primo inveniuntur in motu, ut dicit D. Tho-

mas, I-II, quæst. XLIX, art. II, ad 3; per eas tamen circumloquimur differentias proprias qualitatibus, applicando illis nomina motus, non rem. Invenitur autem similiter in aliis speciebus qualitatibus facile et difficile mobile quantum ad modum diurnitatis, vel facilitatis, non tamen quoad intrinsecam rationem disponendi bene vel male subjectum, quod est essentialis primæ speciei.

SECUNDA SPECIES dicitur potentia et impotentia. Et nomine potentiæ intelligimus illud principium proximum operandi, quo constituitur subjectum non ad bene vel male operandum, sed simpliciter ad vere operandum ipsam substantiam operationis. Quomodo autem substantia per se non possit operari, sed indigeat qualitate superaddita ut exeat in actum, tanquam principio elicente, ad libros de anima pertinet, et ad Metaphysicam, viderique potest S. Thomas I p., q. LIV et q. LXXVII. Nomine potentiæ comprehenditur tam potentia activa, quam passiva; dari enim passivam potentiam in genere qualitatis nobis ostendunt potentiæ operative immanentes, id est receptivæ ejus quod eliciunt. An vero detur aliqua qualitas, præsertim ordinis naturalis, quæ pure sit potentia passiva et nullo modo activa, non est presentis loci discutere, sed in v. Metaph.; sicut neque de potentia neutra agere ad præsens spectat, quæ ideo neutra dicitur, quia caret inclinatione ad actum, sed est pure indifferens, non quæ neque sit activa, neque passiva, sicut Scotus posuit, contra quem agit Cajetanus, tom. III, Opusc., tract. III, q. I.

Nomine autem impotentia non intelligimus puram earentiam potentia, sed potentiam imbecillam et imperfectam, sicut hebetudo ingenii, potentia generandi debilis, et similia. Unde constat inter potentiam

et impotentiam sic acceptam non intercedere specificam distinctionem ex vi potentia et impotentia præcise; eadem enim potentia imperfecta et imbecillis, sublata imbecillitate redditur potentia. Non est autem locus in potentia ad distinguendum, sicut in habitu, immobilitatem et firmitatem ex statu accidentali, vel ex visceribus et intrinsecis principiis naturæ: nam, cum omnis potentia sit quasi propria passio, orta et innata ex principiis naturæ, si potentia naturalis sit, omnis potentia habet firmitatem intrinsecam, et cum non paulatim acquiratur, sicut habitus, non habet ratione status et imperfectæ acquisitionis imperfectam firmitatem, licet possit impediri ex aliquo extrinseco et debilitari, et tunc erit impotentia, quæ solum ab extrinseco differt a potentia. Verum quidem est ex natura imperfectiori oriri potentiam minus perfectam, quæ comparative ad alterius naturæ potentiam videatur impotentiam; sed hæc proprie impotentia non est, siquidem in suo genere habet vires, seu potestatem debitam, licet minorem alterius generis potentia; ut si dicamus formicam minus posse quam leonem, non dicitur simpliciter impotentia illa quæ est in formica, cum in suo genere potentia sit, alias solum summa potentia esset potentia.

Ex quo patet quomodo differat prima species a secunda: prima enim simpliciter non est principium operandi, sed convenienter disponendi naturam, sive activa sit, sive non activa; potentia autem est simpliciter principium operandi, vel patiendi. De virtutibus autem infusis, quomodo potentia non sint, sed habitus, et de charactere, quomodo ad potentiam reducatur, jam supra diximus, neque hoc logici negotii est, sed theologici. Quomodo

vero Philosophus, v. Metaph., numerans species qualitatibus, potentiam prætermiserit, respondet S. Thomas ibi, lect. XVI, quia paulo ante egerat latius de potentia, illamque explicaverat.

TERTIA SPECIES est passio et passibilis qualitas. Et relictis variis acceptionibus passionis, quas Philosophus numerat, v. Metaph., text. XXVI; et ibi D. Thomas, lect. XX, in præsentia passio sumitur pro qualitate secundum quam fit alteratio. Licet enim passio communiter accipi possit pro omni receptione formæ, ut est ab aliquo agente, et sic est prædicamentum passionis; specialiter tamen accipitur pro ea passione, quæ fit cum transmutatione aliqua alterationis, hoc enim communiter pati dicimus, quod a sua dispositione alteratur et removetur. Et ex hoc actus appetitus sensitivi specialiter vocantur passionis, quia fiunt cum aliqua transmutatione corporali, ut S. Thomas docet, I-II, quæst. XXII, artic. II. Dicitur etiam proprietas rei propria passio, quia illam recipit subjectum ut propriam.

Duo ergo explicandas sunt. Primum, in quo proprie consistant istæ species; secundum, quomodo inter se differant passio et passibilis qualitas. Quidam enim dicunt tertiam hanc speciem esse qualitatem ordinatam ad perficiendum et ornandum subjectum, quæ neque est potentia, neque habitus, nec figura. Sed hi non explicant quid sit ista qualitas sed quid non sit. Alii dicunt consistere in hoc, quod sit qualitas causata ex alteratione, vel causans illam. Et favet S. Thomas, Opusc. XLVIII, de qualitate, cap. V; et v. Metaph., lect. XVI; et I-II, q. I, art. 1, ad 3. Alii sumunt hanc qualitatem non ratione alterationis, sed prout causat passionem in sensu, et ita solum comprehendit qualitates sensibiles, a quibus sensus nati sunt

immutari. Ita in schola Scoti. Et favet etiam S. Thomas, III p., quaest. LXIII, art. 1, ad 2; ubi docet quod in hac specie qualitatis non sunt nisi sensibiles passionones, vel sensibiles qualitates. Tandem alii, ut Cajetanus super hoc capite de qualitate, sumunt hic passionem pro actu appetitus sensitivi, et passibilem qualitatem pro ea quae nata est causari, vel causare passionem appetitus. Et quatenus objective excitat, vel incitat has passionones dicitur passio, vel passibilis qualitas. Aliqui recentiores hoc sequuntur, suppresso nomine Cajetani.

Omnes istae expositiones probabiles sunt, nec multum discordant. Ceterum cum actus appetitus sensitivi habeant duo: scilicet actum immanentem, quod est formalius, et immutationem corporalem, quod materialiter se habet, et ab illa nomen accipiunt passionis, ut S. Thomas docet, q. xxii cit., ex 1-11, oportet quod qualitates non denominentur passibiles ab actu immanenti precise, sed ab alteratione et immutatione corporali, cum qua jungitur actus ille appetitus. Unde praecipue et magis originaliter dicitur ista qualitas esse passibilis ab alteratione, cum etiam ex alteratione adjuncta actus appetitus denominentur passionones. Quare melius explicatur ratio hujus tertiae passionis ex D. Thoma, v Metaph., lect. xvi; et Opusc. XLVII cit., quod qualitas subiecti, ut moti et alterati, est qualitas hanc speciem constituens; et quia omnes alterationes corporales sunt sensu perceptibiles, saltem secundum gustum et tactum, aliae etiam solum secundum visum, ut illuminatio, coloratio, etc., inde est quod in hac tertia specie solum dicuntur poni qualitates sensibiles, ut in cit. loco III p., dicit S. Thomas. Et cum alteratio secundum qualitatem praecedat passionem secundum sensum,

utpote ejus objectum, et posita passione alterationis sufficienter intelligatur unde denominetur passibilis qualitas et passio, ab illa primordially sumitur ratio istius qualitatis, scilicet quia causat, vel causatur ab alteratione, inde vero sequitur quod causat passionem in sensu.

Circa distinctionem inter ipsam passionem et passibilem qualitatem, communis sententia est solum differere accidentaliter, et penes causas extrinsecas durationis, nam specificè ejusdem rationis sunt rubor causatus ex verecundia, qui cito transit, et causatus ex bono temperamento, qui diu durat. Sed quia passio cito transit, dixit Aristoteles ab ea non denominari quales, quia a transeunte non fit denominatio simpliciter, quae statum requirit.

QUARTA SPECIES dicitur forma et figura. Sumitur autem forma tripliciter: Primo, pro forma substantiali, quae simpliciter dat esse. Secundo, pro quocumque actu informante. Tertio, pro illa convenienti dispositione quantitatis, qua aliqui dicuntur bene formati, vel formosi. Figura sumitur dupliciter: Uno modo, pro signo, sicut dicitur I Corint., x: *Omnia in figura contingebant illis*. Secundo, pro modo resullante ex terminatione quantitatis. Et haec vel potest esse intrinseca, sicut figura manus in se, et sic est qualitas; vel extrinseca et situialis, sicut eadem manus complicata, vel dilatata diversam figuram situalem exhibet. Et haec secunda potest variari, invariata prima, vel etiam totaliter tolli, ut a corpore Christi in Eucharistia.

In praesenti, figura sumitur secundo modo, et forma tertio. Et differunt juxta communem sententiam solum accidentaliter. Dicit enim figura terminationem quantitatis, seu modum illius praecise et quasi mathematicè sumptum. Forma addit

quod sit dicta terminatio cum debita proportione, quasi formositate; unde non abstrahit a sensibilibus qualitibus, sed illis modificatur, et sic figura formata, seu cum proportione facta dicitur forma; et proprie invenitur in artificialibus, ut figura domus, vel turris dicitur forma. De quo D. Thomas, VII Physic., lect. v.

COORDINATIO PRÆDICAMENTI
QUALITATIS.

Genus generalissimum est qualitas. Dividitur in quatuor genera immediate, quae sunt habitus et dispositio, potentia et impotentia, passio et passibilis qualitas, forma et figura. Et unumquodque istorum generum dividitur in varias species, quas in singulis generibus non possumus prosequi. Sed solum advertendum est quod in duobus ultimis generibus tantum ponuntur corporales qualitates, quia tertia species ex alteratione causatur, vel causat primo et per se; forma autem et figura ex terminatione quantitatis resultat. In duobus vero primis generibus et corporalis et spiritualis qualitas potest inveniri.

Habitus ergo potest dividi in operativum et non operativum. Non operativus, in corporalem, ut pulchritudo, sanitas, et in spiritualem, ut gratia. Operativus similiter, in sensibilem et spiritualem. Sensibiles, in varios habitus appetitus sensitivi, ut temperantia, fortitudo, etc.; spiritualis, in intellectualem et moralem. Intellectualis, in quinque species, scilicet sapientiam, scientiam, intellectum, prudentiam et artem. Moralis dividitur in bonum et malum. Malus (si vere est habitus), per omnia genera vitiorum; bonus, per omnia genera virtutum moralium, ut justitia, religio, pietas,

etc. Et his annumerantur virtutes supernaturales eis correspondentes.

Potentia dividitur in activam et passivam; activa, in incorpoream et corpoream. Sub corporea, vitales et non vitales; sub vitalibus, sensitivæ, vegetativæ, etc. Vegetativæ, ut nutritiva, generativa, etc. Sub sensitivis, sensus interiores et exteriores et appetitus sensitivus. Sub incorporea, voluntas et intellectus, et reductivæ supernaturalis potentia, quæ est character. Aliqui etiam reducent ad hoc genus species impressas, quia complent potentiam cognoscitivam, sed verius est quod non dant illi principium operandi, sed disponunt ex parte objecti, ideoque quando dantur permanentiter pertinent ad habitus, ut S. Thomas ponit I-II, quaest. I, artic. v et vi.

QUESTIO XIX.

DE SEX ULTIMIS PRÆDICAMENTIS

ARTICULUS I.

Utrum hæc prædicamenta sint formæ absolutæ, vel relativæ, vel denominationes extrinsecæ.

Quatuor esse sententias circa diditativam rationem horum prædicamentorum advertit Cajetanus, super hoc caput de sex ultimis prædicamentis. Quidam dixerunt hæc prædicamenta significare aliquid absolutum cum respectu, v. g., ubi significat locum cum respectu ad locatum. Alii dicunt consistere tantum in denominatione extrinseca, sicut a loco denominatur locatum; et favet D. Thomas, in III Physic., lect. v. Alii dicunt consistere tantum in respectu. Sed quia relatio est aliud prædicamentum ab istis, dividuntur